

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

Analýza ženských postav biblické knihy Rút

Barbora Batíková

Plzeň 2024

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra filozofie

Studijní program Humanitní studia

Studijní obor Humanitní studia

Bakalářská práce

Analýza ženských postav biblické knihy Rút

Barbora Batíková

Vedoucí práce:

Mgr. et Mgr. Zdeňka Špiclová, Ph.D.

Katedra filozofie

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2024

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2024

.....

Obsah

ÚVOD.....	1
1 DOBA VZNIKU	3
2 AUTOR, AUTORKA, AUTOŘI ČI AUTORKY.....	4
3 ZAŘAZENÍ DO KÁNONU.....	7
4 DŮLEŽITÁ JMÉNA, NÁZVY, SLOVA.....	9
5 DĚJ KNIHY RÚT	13
6 STRUKTURA TEXTU.....	15
7 LEVIRÁTNÍ ZÁKON NEBO POVINNOST ZASTÁNCE.....	16
8 KONVERZE K ŽIDOVSTVÍ.....	19
9 ŽENY V KNIZE RÚT.....	21
9.1 NOEMI.....	21
9.2 RÚT.....	24
9.3 NEPLODNÉ ŽENY A NEVĚSTKY V BIBLI, SOUVISLOST S KNIHOU RÚT.....	27
9.4 RÚT A BOÁZ (A NOEMI) NA HUMNĚ	29

10 RODOKMENY	31
10.1 DAVID	31
10.2 JEŽÍŠ	31
ZÁVĚR.....	33
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ	35
Primární zdroje	35
Sekundární zdroje	35
RESUMÉ.....	37

ÚVOD

Kniha Rút mě oslovila už v dětství. Verše, jimiž Rút slibuje věrnost a oddanost své tchyni Noemi, zná téměř každý. Zcela jistě je zná každý Žid¹ i každý křesťan. Práce se snaží ukázat, že na první pohled téměř pohádkové vyprávění o tom, jak hodná a skromná žena ke štěstí přišla, je ve skutečnosti silným příběhem dvou odvážných žen, které berou svůj osud do svých rukou. A to vše v patriarchální společnosti starověkého Judska. Je to jeden z mnoha biblických příběhů, které ukazují ženy v nestandardních situacích, vyprávějí o jejich síle, statečnosti a odvaze, a v neposlední řadě o jejich významu pro společnost a národ.

V první části se práce věnuje zejména otázkám, souvisejícím se samotným textem knihy Rút. První tři kapitoly se dotýkají otázek kolem doby vzniku knihy Rút, možného autorství a zařazení do kánonu. Dále budou rozebrána hebrejská jména a názvy v Bibli, které mají zásadní význam. Dá se říci, že jistým způsobem samy vyprávějí svůj příběh. Proto se celá čtvrtá kapitola věnuje výkladu jmen a některých názvů a slov, které se v textu vyskytují. Z toho lze do jisté míry předjímat osudy či alespoň některé vlastnosti postav a děj příběhu, který je obsahem páté kapitoly. Šestá kapitola tematizuje promyšlenou strukturu, se kterou je celé vyprávění koncipováno.

V druhé části práce se věnujeme vybraným důležitým tématům, které se v knize objevují. Příběh knihy Rút je tradičně spojován i s některými právními ustanoveními starověké židovské společnosti, konkrétně levirátním zákonem a povinností zastánce, které řešíme v sedmé kapitole, a s otázkou konverze k židovství. Rút bývá dávana za příklad jako vzor konvertitky, o konverzi proto píšeme v osmé kapitole. Stěžejní devátá kapitola se věnuje hlavním postavám příběhu, Noemi a Rút. Na základě studia biblického textu a sekundární literatury vyzdvihujeme vlastnosti obou žen, důvody a důsledky jejich jednání. Nabízí se srovnání s jinými biblickými postavami, zaměříme se proto na ženy vymykající se standardům starověké patriarchální společnosti. Tyto ženy paradoxně zaujmají

¹ Slovo žid lze psát s malým počátečním písmenem, pokud se jedná o příslušníka židovského náboženství. Označení Žid s velkým počátečním písmenem se podle české gramatiky používá pro označení příslušníka židovského národa. Ve starověku tato označení víceméně splývala. I v současné době lze pojmy obtížně odlišit. Jako je tomu i v mnohých odborných publikacích, budeme v dalších kapitolách používat označení Žid s velkým písmenem.

významné místo v biblických příbězích i mesiášských rodokmenech. Závěr deváté se věnuje nejtajemnější části knihy Rút a snaží se dát odpověď na otázku, co se stalo v noci na humně. Práci uzavírá kapitola o úloze rodokmenů v biblických textech, a to jak konkrétně o rodokmenu v knize Rút, tak o roli Rút v rodokmenu Ježíše.

Primární literaturou je kniha Rút a celá Bible, jejíž je součástí. Existuje nepřehledné množství knih a článků, které se tímto textem zabývají. Neustále vznikají další. Najdeme v nich polemiky o době vzniku, autorství a mnoha dalších sporných otázkách, které s největší pravděpodobností nebudou nikdy spolehlivě zodpovězeny. V této práci bylo kromě knih autorů R. Dillarda, T. Longmana či R. Hubbarda výrazně čerpáno z komentáře J. Schipperera ke knize Rút z roku 2016. Nebyli opomenuti ani čeští autoři, kteří se tématu žen v Bibli věnují, vzpomeňme zejména M. Balabána, který věnoval biblickým ženám celou knihu, a T. Dubinovou, jejíž přístup ovlivněný feministickou teologií je velice inspirativní. Přihlíženo bylo i k zásadním hebrejským termínům a výkladu hebrejských jmen, které se v knize Rút objevují.

Při práci postupuji podle zásad historicko-kritické metody. Ke knize Rút přistupuji jako k textu, který vznikl za konkrétních kulturních a historických podmínek. Při analýze postav a jejich příběhu beru v úvahu společenskou a právní normy tehdejší společnosti a snažím se zkoumat význam a účel textu s ohledem na dobu jeho vzniku.

1 DOBA VZNIKU

Kniha vypráví o době předkrálovské. Někteří vědci se kloní k názoru, že vznikla v době královské, tedy mezi lety 1020 a 587 př. n. l. V dnešní době je převládající názor, že vznikla v době poexilní, možná až ve 2. století př. n. l.² Pravděpodobně nebude nikdy stoprocentně určeno, kdy text vznikl. Ani kdy byl zapsán a kdo je jejím autorem či autory. V první větě Knihy Rút se říká, že příběh se stal „za dnů, kdy soudili soudcové“.³ Kdy byl příběh sepsán, se zde ale nedozvíme. Zastánci teorie o vzniku v předexilním období i zastánci poexilního období mají pro své názory pádné argumenty.

Pro dobu předexilní mluví úvodní věta. Mluví pro ni i záměr knihy, kterým je např. podle Dillarda teologické poselství v podobě narození Obéda, předka krále Davida.⁴ Ten je navíc předkem Ježíše Krista. Podle Hubbarda má kniha politický cíl, a to získat souhlas lidu pro vládu krále Davida. Jeho vláda byla podporovaná velkým množstvím cizinců, konvertitů.⁵ A konvertitka Rút je považována za vzor oddanosti cizince Izraeli.⁶

Naproti tomu podle mnoha vědců byl rodokmen na konci příběhu dodán k textu později,⁷ a to pravděpodobně proto, aby doložil, že král David je legitimním židovským králem, neboť pochází ze správného rodu. Proti názoru, že text vznikl v předexilním období, existuje mnoho dalších námitek.⁸ Například vysvětlování zvyku, kdy se smlouva potvrzovala vyzutím stěvíce a předáním jej mezi smluvními stranami. Patrně v době zápisu příběhu už tento zvyk nebyl znám a bylo třeba ho vysvětlit. Je mnoho dalších argumentů pro datování knihy Rút do poexilního období. Vedle toho, že zvyk zouvání stěvíce je pravděpodobně zastaralý, je to i levirátní zákon, který je v knize Rút spíš zákonem na ochranu příbuzných.

Hubbard tyto dohady zcela odmítá. Podle něho zvyk předávání stěvíce a levirátní zákon tak, jak je známe z Pentateuchu, nesouvisí se zvyky a zákony

² Lanoir, *Rút*, s. 641.

³ Rt 1,1.

⁴ Dillard, Longman, *Úvod do Starého zákona*, s 122-123.

⁵ Hubbard, *The Book of Ruth*, s. 42, 45.

⁶ Dillard, Longman, *Úvod do Starého zákona*, s 121.

⁷ Schipper, *Ruth*, s. 189.

⁸ Dillard, Longman, *Úvod do Starého zákona*, s 121.

v knize Rút.⁹ U střevíce se jedná o stvrzení smlouvy a místo levirátního zákona zde jde o tzv. zastánce (hebrejsky goel). Proto odmítá argumenty, které řadí vznik knihy Rút do období po pravděpodobném sepsání knih Deuteronomium a Leviticus, kde se tyto zákony nacházejí.

Nejpádnějším argumentem pro datování do poexilního období je jiný možný záměr knihy Rút, než bylo zmíněno výše. Tímto záměrem by mohla být snaha vyjádřit nesouhlas s poexilní nesmlouvavou politikou Ezdráše a Nehemjáše, která byla nejspíše reakcí na fakt, že navrátilci - a možná i ti, kteří do exilu neodešli - vstupovali do svazků s nežidovskými muži a ženami. Nařízení, která Ezdráš a Nehemjáš vydali, stanovila hranice mezi Židy a sousedními národy.¹⁰ Byl to Nehemjáš, kdo zakázal sňatky Izraelců s cizinkami.¹¹ V knize Ezdráš se píše: „Tu povstal kněz Ezdráš a řekl jim: Zpronevěřili jste se, že jste si přivedli ženy cizinky. Rozmnožili jste provinění Izraele.“¹² Naproti tomu v knize Rút je sňatek Žida Bóaze a Moabitky Rút považován nejen za možný, ale dokonce žádoucí. O jeho důležitosti svědčí vřazení do davidovské mesiášské linie.

Knihy Rút je psána hebrejsky. Obsahuje však i tzv. aramaismy, jejichž výskyt byl dříve považován za jeden z argumentů pro datování knihy Rút do poexilního období. V současné době tento argument není považován za relevantní, ukázalo se, že aramejščina byla používána již ve druhém tisíciletí př. n. l. Například Pope uvádí, že aramejščina je stejně stará jako hebrejščina.¹³

2 AUTOR, AUTORKA, AUTOŘI ČI AUTORKY

Domnívám se, že je možné přinést argumenty pro podporu hypotézy, že autorství knihy Rút mohlo patřit vzdělané ženě nebo více ženám. Snad si příběh Rút a Noemi vyprávěly ženy, aby si dodávaly odvalu a naději. A po nějaké době mohl být příběh sepsán, aby byl uchován v písemné podobě. Zapisovatelem mohl být

⁹ Hubbard, *The Book of Ruth*, s. 27, 40-42.

¹⁰ Finkelstein, Silberman, *Objevování Bible*, s. 267.

¹¹ Neh 13,25.

¹² Ekd 10, 10.

¹³ Pope, *Song of Songs*, s. 33.

samozřejmě muž a mohlo být zapisovatelů více. Pro to, že autorkou je žena nebo že autorkami jsou ženy, mluví použití termínu „dům své matky“¹⁴ v části textu, kde Noemi vybízí své snachy, aby se vrátily domů. V patriarchální společnosti bychom čekali termín „dům svého otce“. Na druhou stranu například Schipper uvádí, že se může jednat o jiný důvod pro použití tohoto termínu, a to fakt, že se rýmuje s jiným slovem z předchozího verše.¹⁵ Další zajímavou zprávou, která svědčí o zvláštním důrazu, který je na ženy v knize Rút kladen, je, že jméno dědovi slavného krále Davida, synovi Rút a Bóaze, nedal jeho otec, nebo jeho rodiče, ale ženy, sousedky Noemi.¹⁶

Lze diskutovat o síle vztahu dvou hlavních postav příběhu, a to Noemi a Rút, tchýně a snachy. Připomeňme věty snachy Rút ke své tchýni Noemi: „Kamkoli půjdeš, půjdu, kdekoli zůstaneš, zůstanu. Tvůj lid bude mým lidem a tvůj Bůh mým Bohem. Kde umřeš Ty, umřu i já a tam budu pochována. Ať se mnou Hospodin udělá, co chce! Rozdělí nás od sebe jen smrt.“¹⁷ Slova, která říká Rút svojí tchýni poté, co se rozhodne, že se nevrátí ke své rodině, ale zůstane s ní, tvoří oblíbený text na svatební oznámení. Snad jsou si svatebčané vědomi, když si je vybírají, že jde o promluvu snachy ke své tchýni. Rút se vyznává ze své náklonosti k jiné ženě. Připomeňme, že v textu nenajdeme jakékoli citové vyjádření o vztahu Rút k Bóazovi. Lze si položit otázku, jak silný byl vztah mezi oběma ženami a jakého druhu tento vztah doopravdy byl. I zde vidím náznak toho, že autorství patří ženě nebo více ženám.

Navíc v tomto příběhu ženy určují svůj osud. I když to dělají prostřednictvím mužů, protože jiným způsobem je to téměř nemožné, nechtějí-li se dostat do podřadného postavení, například žít se prostitutí. Levirátní zákon i instituce tzv. zastánce jsou jakousi obdobou dnešního sociálního systému. Mají zabezpečit osamělé ženy, které nemají syna, který by se o ně postaral. A Noemi s pomocí Rút připomíná těm, kdo by se o ně měli postarat, jejich povinnost. Text lze brát i jako výtku Bóazovi a druhému, bližšímu zastánci, jehož jméno není v příběhu zmíněno. Zanedbali svoji povinnost a Rút jim to na radu Noemi připomněla. Je to ponaučení pro ostatní zastánce?

¹⁴ Rt 1,8-9.

¹⁵ Schipper, *Ruth*, s. 21.

¹⁶ Rt 4,17.

¹⁷ Rt 1,16-17.

V současné době existují názory, že autorkou Písně písni, která je také součástí Starého zákona, je skutečně žena.¹⁸ I autorkou Debořiny písně, kterou najdeme v páté kapitole knihy Soudců,¹⁹ je pravděpodobně žena.²⁰ Debořina píseň patří k nejstarším částem Bible, byla snad sepsána nejpozději ve třináctém století před naším letopočtem.²¹ Píseň oslavuje další ženu, ženu jménem Jáel, která byla natolik statečná, že stanovým kolíkem rozbila hlavu Sísery.²² Sísera byl velitel kenaanského vojska, které bojovalo proti Izraelcům.²³ Vzhledem k tomu, že u zmíněných textů se otevřeně spekuluje o tom, že jejich autorkami jsou ženy, myslím, že to není vyloučené ani v případě knihy Rút.

S časem se postavení ženy ve starověké židovské společnosti pravděpodobně nelepšilo. Bylo tomu spíše naopak, jak dokládá například změna dispozic Chrámu. V Druhém chrámu, a je tomu tak dodnes v synagogách, bylo výrazně odděleno místo pro ženy. V Druhém chrámu pro ně bylo vyhrazeno samostatné nádvoří oddělené patnácti schody od nádvoří mužů, což v Prvním chrámu nebylo.²⁴ Lze se domnívat, že pokud byl text knihy Rút sepsán v poexilním období, mohlo jít o reakci nejen na Ezdrášovu a Nehemjášovu politiku vůči sňatkům s cizinkami, ale vůči ženám vůbec. A v tom případě bych se přikláněla k názoru, že autorkou je žena či že autorkami je skupina žen, které s touto politikou nesouhlasily.

Další otázkou zůstává, zda byly ženy ve starověké židovské společnosti gramotné. Je známo, že již v té době kladli Židé důraz na vzdělávání dětí. Od útlého dětství byly vedeny ke studiu Zákona, tedy Tóry, učily se číst, aby znaly zákony a žily podle nich.²⁵ Nicméně je otázkou, do jaké míry byly do výuky čtení zahrnuty i dívky. Ale jsem si téměř jistá, že se mezi dívkami našly takové, které se číst a psát naučily. I kdyby to nebylo zcela oficiální cestou. Možná byly autorkami knihy Rút ženy a možná se snažily podpořit ostatní dívky i v cestě za vzděláním.

¹⁸ Ryšková, *Doba Ježíše Nazaretského*, s. 165.

¹⁹ S 5, 1-31.

²⁰ Johnson, *Dějiny židovského národa*, s. 28.

²¹ Johnson, *Dějiny židovského národa*, s. 28.

²² S 5,26.

²³ S 4,1-3.

²⁴ Ryšková, *Doba Ježíše Nazaretského*, s. 165.

²⁵ Flavius, *O starobylosti Židů*, XV, 204.

3 ZAŘAZENÍ DO KÁNONU

Kniha Rút se podle židovského, tzv. palestinského, kánonu řadí mezi Spisy (Ketuvím), tedy nejmladší ze tří částí Tanachu (tóra+návím+ketuvím). Konkrétně je kniha Rút zařazena mezi tzv. sváteční svitky, které jsou užívány na liturgické čtení při židovských svátcích. Sváteční svitky jsou Píseň písní, Rút, Pláč, Kazatel a Ester. Každý z těchto svitků je předčítán při některém ze židovských svátků.

Kniha Rút patří ke svátku Šavuot. Hebrejské slovo Šavuot znamená týdny. Svátek má i jiná jména. Kromě Času našeho předání Tóry ho Židé nazývají také Svátkem přísahy, Svátkem sklizně, Dnem prvních plodů a Závěrečným svátkem.²⁶ Svátek připomíná událost na hoře Sinaj, kdy Hospodin dal Mojžíšovi Desatero. Slaví se sedm týdnů, přesněji padesátý den, po svátku Pesach. Odpočítává se sedm týdnů od chvíle, „kdy se přikládá srp ke stojícímu obilí,“²⁷ „ode dne, kdy jste přinesli snopek k oběti podávání, plných sedm týdnů.“²⁸ Snopek, hebrejsky omer, býval jednotkou míry pro ječmen. A počítání omerů byla náboženská povinnost.²⁹ Noemi a Rút přišly do Betléma v době, kdy začínala sklizeň ječmene.³⁰

Svátek týdnů se slaví, „až se shromáždí úroda z humna a lisu“.³¹ Je to svátek sklizně, radosti, kdy Hospodin požehná úrodě a lidskému činění. Svátek díky za úrodu. S tím je spojeno odevzdávání prvotin Hospodinu.³² Možná je narození Obéda také v jistém smyslu prvotinou odevzdanou Hospodinovi. Počítání omerů, tedy dnů, zůstalo tradicí i po zničení Chrámu a vyhnání do babylonského exilu. V diaspoře je období mezi Pesachem a Šavuotem, tedy období počítání omerů, obdobím smutku.³³ Podle tradice je prvních třicet dva dní počítání omerů obdobím, kdy se nestříhají vlasy, neholí se vousy, nekonají se svatby. Jde o připomínku smrti více než dvaceti tisíc žáků rabiho Akivy, kteří zemřeli na epidemii, a to prý proto, že jeden druhého nerespektovali.³⁴ Hebrejský výraz pro respekt má číselnou hodnotu třicet

²⁶ Stern, *Svátky v životě Židů*, s. 203-206.

²⁷ Dt 16,9.

²⁸ Lv 23, 15-16.

²⁹ Spiegel, *Kdo jsou Židé?*, s. 200.

³⁰ Rt 1,22.

³¹ Dt 16,13.

³² Lv 23,17-20.

³³ Spiegel, *Kdo jsou Židé*, s. 200.

³⁴ Stern, *Svátky v životě Židů*, s. 198.

dva.³⁵ Třicátý třetí den omeru je naopak dnem svátečním, častým dnem konání svateb.³⁶ Tento fakt možná podporuje myšlenku o vzniku textu v poexilním období. Před příchodem do Betléma zažívají Noemi a Rút také velmi smutné období a přicházejí právě ve dnech, kdy začíná sklizeň. Navíc jejich příběh končí svatbou.

Děj knihy Rút, tedy jeho nejdůležitější část, se odehrává v době žní. Možná právě v období, kdy se slaví svátek Šavuot. Král David, potomek Bóaze a Rút, se podle tradice narodil i zemřel na svátek stánků.³⁷ Gematrická hodnota jména Rút je 606, což je počet micvot, tedy příkazů a zákazů Tóry, které Rút přijala.³⁸ Celkový počet micvot je 613, ale sedm z nich jsou etická přikázání pro všechny národy, která byla vyhlášena již v době Noemově.³⁹ Rút přijímá všechna přikázání Tóry, stává se částí Izraele, je vzorem proselyty, který přijímá desatero, dar Hospodina na hoře Sinaj. V jejím příběhu hrají významnou roli právě žně, sbírání klasů a humna.

V křesťanské tradici se doba svátku Šavuot shoduje se svátkem letnic, Milan Balabán proto nazývá Rút „ženou letnic“.⁴⁰ Původně šlo o zemědělský svátek, svátek úrody. Jak píše Balabán, tou pravou úrodou jsou lidé.⁴¹ Svátek letnic, nazývaný též svátek Svatého ducha, připomíná „vylití Ducha svatého“ či „naplnění Duchem svatým“, události, která se stala právě v době letnic. Tehdy shromáždění mnoha lidí uslyšelo hlasy a byli naplněni Duchem svatým na důkaz toho, že Ježíš byl ten, o kterém prorokoval již král David. Ten, který byl Bohem vzkříšen a sedí po jeho pravici.⁴² I při křesťanském svátku letnic je čtena kniha Rút.

V Septuagintě, řeckém překladu Starého zákona, se kniha Rút nachází v části zvané Přední proroci, konkrétně mezi knihou Soudců a První Samuelovou. Toto umístění odpovídá chronologickému řazení dle událostí, o kterých knihy vyprávějí, neboť Rút končí rodokmenem krále Davida, jehož příběhy popisují právě knihy

³⁵ Jedná se zde užití „gematrie“, která pomocí součtů čísel přiřazených jednotlivým písmenům hebrejské abecedy dává do souvislosti slova se stejnou „gematrickou“ hodnotou.

³⁶ Stern, *Svátky v životě Židů*, s. 198.

³⁷ Stern, *Svátky v životě Židů*, s. 215. Srov. s Spiegel, *Kdo jsou Židé*, s. 202.

³⁸ Gematrická hodnota jména Rút je součet čísel 200 (hodnota písmena reš) + 6 (vav) + 400 (tav) = 606.

³⁹ Stern, *Svátky v životě Židů*, s. 215.

⁴⁰ Balabán: *Jímavé portréty biblických žen*, s. 165.

⁴¹ Balabán: *Jímavé portréty biblických žen*, s. 165.

⁴² Sk 2, 1-36.

Samuelovy.⁴³ Podle křesťanského kánonu je řazena mezi dějepisné knihy, a to mezi knihu Soudců a první Samuelovou, tedy stejně jako v Septuagintě.

4 DŮLEŽITÁ JMÉNA, NÁZVY, SLOVA

Hlavními hrdinkami příběhu jsou Noemi a její snacha, manželka jednoho z Noeminých synů, Rút. Další důležitou postavou je Bóaz. Na konci příběhu se stane druhým manželem Rút. Noemi a Bóaz jsou Židé. Rút je příslušnice národa Moáb, sousedního národa, který je v Bibli vždy zmiňován jako národ Izraeli nepřátelský.

Jméno Noemi lze přeložit jako „má líbeznost“, „má líbezná“, „líbeznost Hospodinova“.⁴⁴ Vychází ze slova líbezný, které obsahuje hebrejská písmena nun, ajin a mem. V ekumenickém překladu z roku 1979 je jméno Noemi přeloženo jako „rozkošná“.⁴⁵ V průběhu příběhu, kdy Noemi postihnou rány osudu a zemřou jí všichni nejbližší pokrevní příbuzní, žádá Noemi, aby ji tímto jménem nenazývali.⁴⁶ Chce, aby jí říkali Mara, to znamená „hořká“, ale také „vzepřel se“. Je tím naznačeno, že se Hospodin vzepřel a požehnal Noemi? Či že se vzepřel Elímelek Hospodinu tím, že odešel do Moábu, jak naznačuje *Výkladový slovník biblických jmen* od Jana Hellera?⁴⁷ Noemi žádá, aby jí říkali „hořká“, neboť její „úděl je trpký.“ Dolehla na ni „ruka Hospodinova“.⁴⁸

Na začátku příběhu, kdy odešla Noemi z Betléma do Moábu, jsou Noemi a Elímelek nazýváni Efratejci. Název Betlém lze vyložit jako „dům chleba“ (bet lechem).⁴⁹ Efrata je ve *Výkladovém slovníku* přeložena jako „úrodná země“.⁵⁰ Proč opustil Elímelek s rodinou město a zemi, které svým názvem naznačují, že jsou úrodné? Pravděpodobně i tato místa byla v některých obdobích neúrodná. První verš knihy Rút říká, že v této zemi nastal hlad.⁵¹ Byla neplodnost všech tří žen,

⁴³ Schipper, *Ruth*, s. 11.

⁴⁴ Heller, *Výkladový slovník biblických jmen*, s. 318.

⁴⁵ Rt 1,20.

⁴⁶ Rt 1, 20-21.

⁴⁷ Heller, *Výkladový slovník biblických jmen*, s. 298.

⁴⁸ Rt 1,13.

⁴⁹ Heller, *Výkladový slovník biblických jmen*, s. 103-104.

⁵⁰ Heller, *Výkladový slovník biblických jmen*, s. 79.

⁵¹ Rt 1,1.

Noemi, Orpy a Rút, trestem za opuštění země? Noemi nebyla neplodná, ale její potomci zemřeli, což je ještě pro matku ještě mnohem tragičtější než neplodnost. I Jákob posílal své syny pro obilí do Egypta,⁵² na konci svého života se tam dokonce usídlil.⁵³ Země, ze které Jákob odešel do Egypta, byl Kenaan, země Hospodinem zaslíbená Mojžíšovi a jeho lidu.⁵⁴ Nakonec je Jákob na své přání v Kenaanu i pochován, a to v rodinné hrobce v Makpele.⁵⁵ I Abraham, i když se tehdy ještě jmenoval Abram, odešel do Egypta. Stejně jako Jákob či Elímelek to udělal, protože v jeho zemi byl hlad. Faraon ho kvůli jeho ženě Sáře, která se tehdy ještě jmenovala Sáráj, i s ní vyhostil.⁵⁶ Je tedy otázkou, proč je Elímelek a jeho rodina vystavena tak velikému trápení v moábské zemi. Izraelité v Egyptě také trpěli mnohá příkoří, připomeňme deset egyptských ran před odchodem Mojžíše z Egypta.⁵⁷ Ale Hospodin vždy nakonec potrestal Egyptany a svůj národ zachránil. Je pravdou, že příběhy Abrahama, Jákoba a Mojžíše se udály před obsazením zaslíbené země, zatímco příběh Rút se podle vyprávění odehrává v době soudců, tedy mnohem později. Bylo to v době, kdy Judejci již žili v zemi zaslíbené, v zemi, kterou jim dal Hospodin. Byl tedy odchod do moábských pouští velkým hříchem? Hříchem, po kterém musí následovat krutý trest?

Za hlavní postavu příběhu lze považovat moábskou ženu Rút, po které je příběh pojmenován. Jméno Rút znamená „napojení“ či „družka“. Ale jsou možné i další, i když podobné, výklady, „občerstvení“, „osvěžení“, „krása“.⁵⁸ Všechny vyvolávají představu něčeho nového a osvěžujícího. Così jako závan nového života, krásného nového života. Ve významu „družka“ lze navíc cítit oddanost a věrnost. Jako význam jména Moáb, tedy země, ze které Rút pochází, je ve *Výkladovém slovníku biblických jmen* uveden „rozžádostňovatel“ či „z otce“. Nebo též participium ve významu „ten, který působí, dává žádost a tím plodnost“.⁵⁹ V ekumenickém překladu najdeme Moáb přeložený jako „z otce zplozený“.⁶⁰ Mužské jméno Moáb se objevuje v První knize Mojžíšově, kapitole 19, v příběhu o Lotových dcerách. Poté, co Hospodin zachránil Lota ze Sodomy, žil Lot se svými dvěma dcerami. Dcery v touze po

⁵² Gen 42,1.

⁵³ Gen 47,6.

⁵⁴ Ex 3,8.

⁵⁵ Gen 49,13.

⁵⁶ Gen 12,20.

⁵⁷ Ex 6-12.

⁵⁸ Heller, *Výkladový slovník biblických jmen*, s. 421.

⁵⁹ Heller, *Výkladový slovník biblických jmen*, s. 277.

⁶⁰ Ex 19, 37.

potomcích svého otce opily a spaly s ním. Starší z nich porodila Moába a mladší Amona.⁶¹ Amon je v ekumenickém překladu přeložen jako „syn mého příbuzného“. Moáb i Amon byli počati v incestním vztahu. Jsou považováni za praotce svých národů, které byly povětšinou nepřáteli Izraele. Snad proto byl odchod do Moábu trestán, na rozdíl od odchodu do Egypta. Egypt také není přátelská země, ale jeho historie sahá dále a jeho počátek není spojován s některou z biblických postav. Nejen v Bibli jsou Moabité popisováni jako nepřátelé Izraele. Svědčí o tom i archeologické památky. Například na Měšově stéle z 9. století př. n. l. stojí, že Měša, král Moábu, porazil Omrího nebo někoho z Omrího rodu, který utiskoval Moáb.⁶² Hospodin byl v té době uctíván díky výpadům Omrjovců například v Nebó, což Měša svými výboji pozastavil či úplně ukončil.⁶³

Jméno Orpa je ve *Výkladovém slovníku biblických jmen* přeloženo jako „odvracející se šíjí“, „týlačka“ či „tvrdošíjná“.⁶⁴ Výklad přiznává souvislost s použitím jména v knize Rút. Další význam je například „s bohatým vlasem“, další mohou souviset s arabským vyjádřením vůně či vonící, hebrejským výrazem znamenajícím mládě gazely. Od toho mohou být odvozeny výrazy hříva či šíje živočicha. Orpa, stejně jako Rút, byla zpočátku rozhodnuta zůstat se svojí tchýní Noemi. Poté, co je Noemi odrazuje od jejich úmyslu, Orpa poslechne a opustí Noemi.⁶⁵ Možná přitom „odvrátí šíjí“, jak naznačuje její jméno.

Bóaz je ve *Výkladovém slovníku* přeložen jako „V něm je síla.“, „V něm je záštita.“ Možná souvisí s arabským výrazem pro čilost či rychlost. Poznamenejme, že Bóaz je také jméno levého sloupu před Chrámem. Někteří badatelé je vykládají jako „Baal je silný“ či „V pánu je síla.“⁶⁶ Obéd je ve *Výkladovém slovníku* přeložen jako „sloužící“ či „ctitel“, ctitel Hospodinův. Jde o participium od kmene tvořeného hebrejskými písmeny ajin, bet a dalet.⁶⁷ Jméno mu daly Noeminy sousedky a nazvaly ho Noeminým synem. Byl otcem Jíšaje. Pro úplnost uvádíme i význam jména Jíšaj. Jíšaj byl syn Obéda a zároveň otec krále Davida. Jíšaj podle *Výkladového slovníku* znamená „zde je (Hospodin)“ či „Hospodinovo bohatství“ či

⁶¹ Gen 19, 32-38.

⁶² Segert, *Starověké dějiny Židů*, s. 29.

⁶³ Berlejung, *Náboženské dějiny starověkého Izraele*, s. 171.

⁶⁴ Heller, *Výkladový slovník biblických jmen*, s. 368.

⁶⁵ Rt 1, 14.

⁶⁶ Heller, *Výkladový slovník biblických jmen*, s. 115.

⁶⁷ Heller, *Výkladový slovník biblických jmen*, s. 340.

„bohatstvím je Hospodin“. Zde je Hospodin je podle tohoto výkladu jiným vyjádřením formule smlouvy.⁶⁸

Na začátku vyprávění jsou zmíněni manžel a synové Noemi. Jméno manžela bylo Elímelek. Ve *Výkladovém slovníku* je jméno vyloženo jako „můj Bůh (je) král“ či „Bůh (je) král“. Může naznačovat, že ze ctitele krále se stal ctitel Hospodina. Podle rabínských pramenů lze jméno rozložit na „ke“ (el) a „král“ (melech) a vyložit tak jméno jako „ke mně král“, tedy „mně vzejde království“.⁶⁹ Jména Noeminych synů jsou Machlón a Kiljón. Machlón podle *Výkladového slovníku* znamená „churavec“, „nemocný“ či „velká nemoc“.⁷⁰ Jméno Kiljón je vyloženo jako „pohasínající“, „pomíjivost“ či „smrtelník“.⁷¹ Existuje názor, že smrt posledně zmíněných tří mužů, manžela a synů Noemi, byla Božím trestem,⁷² možná trestem za jejich odchod do Moábu. Či snad varováním před podobným činem, tedy před opuštěním zaslíbené země. Neboť země je součástí smlouvy mezi židovským národem a Hospodinem.⁷³

Jména a názvy v knize Rút, jako v celém Starém zákoně, nesou význam či osud svého nositele. Lze v nich hledat přesahy do dalších knih Bible a jejich pomocí usuzovat o dalších významech, záměru knihy, o době vzniku. O příběhu Noemi vyprávějí její dvě jména. Na začátku Noemi, tedy Hospodinova líbeznost, po smrti jejích nejbližších Mara, tedy hořká. Rút je opravdu věrná družka, která přilne ke tchýni, národu, Bohu. Ve jménech prvních dvou synů Noemi je obsažen jejich chmurný osud, velká nemoc a smrt. Obéd naopak má před sebou budoucnost, neboť je ctitelem Hospodina.

V textu jsou i další výrazy se zajímavými přesahy. Například výraz Hospodinova ruka, o které říká Noemi, že na ni dopadla,⁷⁴ je často spojen s výskytem smrtelné nemoci, jako je například mor domácích zvířat⁷⁵ či nádory nepřátel⁷⁶. Dalším zajímavým výrazem je sloveso prolnout, přimknout, v hebrejštině má základ tvořený písmeny dalet, bet a kof. Označuje vztah Rút k Noemi,⁷⁷ zároveň se vyskytuje i na

⁶⁸ Heller, *Výkladový slovník biblických jmen*, s. 249.

⁶⁹ Heller, *Výkladový slovník biblických jmen*, s. 65.

⁷⁰ Heller, *Výkladový slovník biblických jmen*, s. 280.

⁷¹ Heller, *Výkladový slovník biblických jmen*, s. 257-258.

⁷² Schipper, *Ruth*, s. 24.

⁷³ Gen 15,18-21.

⁷⁴ Rt 1,13.

⁷⁵ Ex 9,3.

⁷⁶ 1Sam 5,6.

⁷⁷ Rt 1,14.

jiných místech ve Starém zákoně, kde může označovat vztah člověka k Bohu⁷⁸ nebo též vztah mezi mužem a ženou. Připomeňme známý verš z první knihy Mojžíšovy: „Proto opustí muž svého otce i matku a přilne ke své ženě a stanou se jedním tělem.“⁷⁹ Zde mohou mít původ spekulace o vztahu mezi dvěma hlavními hrdinkami, Noemi a Rút. Na dvou místech se v českém překladu objevuje slovo křídlo. Poprvé, když Bóaz mluví o křídlech Boha, pod která se Rút přišla ukrýt,⁸⁰ podruhé, když Rút prosí Bóaze na humně, aby ji přijal pod křídlo svého pláště.⁸¹ Překvapivě obě slova překládá Schipper do angličtiny slovem skirt, tedy lem či okraj.⁸² Možná i český překlad by mohl tedy znít okraj či cíp pláště. Navíc slovo lehat, hebrejský kmen je tvořen písmeny š, k, b, může být přeloženo i jako pohlavně se stýkat, obcovat.⁸³

Kniha obsahuje mnoho literárních efektů, jako jsou rýmy, slovní hříčky, aliterace a asonance. Například v 1. kapitole ve verši 21 se jméno Noemi v originálním hebrejském textu rýmuje s dalšími dvěma verši, ve kterých se popisuje krutý úděl, který jí určil Hospodin.⁸⁴ Jméno Boaz je v hebrejštině souhláskovou přesmyčkou slova opustit. Obě slova se v textu objevují velmi často. Výraz příbuzný vykupitel je anagramem k výrazu odkrýt, který se vyskytuje v popisu situace na Boazově humnu.⁸⁵ Lze najít mnoho dalších souvislostí. Například jméno Machlón možná ukazuje na v hebrejštině podobně znějící slovo označující dědictví. Nyní by Machlón odkazoval k novému životu a dědictví v Betlémě spíše než na nemoc v Moábu.⁸⁶ Je otázkou, zda si tyto souvislosti autor uvědomoval, či zda byly dokonce záměrné.

5 DĚJ KNIHY RÚT

Děj se odehrává v době soudců.⁸⁷ Tak je nazýváno období před vznikem království, kdy Židé žili v uspořádání zvaném kmenový svaz. Soudci jako Samuel, Debora, Gedeon byli vůdčími osobnostmi, často byli zároveň proroky, kteří sdělovali ostatním vůli Hospodina. Zachraňovali národ, kdykoli se pustil na jinou cestu, než

⁷⁸ Deut 10,20.

⁷⁹ Gen 2,24.

⁸⁰ Rt 2,12.

⁸¹ Rt 3,10.

⁸² Schipper, *Ruth*, s.73, 147.

⁸³ Balabán, *Jímavé portréty biblických žen*, s. 172.

⁸⁴ Schipper, *Ruth*, s. 8.

⁸⁵ Rt 3,4.

⁸⁶ Schipper, *Ruth*, s. 9.

byla ta, kterou jim stanovil Hospodin. Spravedlivě soudili, vedli národ předtím, než začali vládnout králové. Poslední soudce Samuel pomazal prvního krále Saula.⁸⁸ Připomeňme, že Samuel pomazal i krále Davida, který nastoupil na Saulovo místo poté, co byl Saul Hospodinem zavržen.⁸⁹

Kniha Rút začíná větou: „Za dnů, kdy soudili soudcové, nastal v zemi hlad.“⁹⁰ Hladomory kvůli špatné úrodě nebo v důsledku válečných konfliktů nebyly v té době ničím výjimečným. Tak se pravděpodobně dostal Jákob do Egypta a několik staletí poté ze stejného důvodu odešla Noemi s rodinou z judského Betléma do Moábu. Její manžel zemřel a oba synové se oženili s Moábkami. Přibližně po deseti letech zemřeli i synové a Noemi zůstala sama se svými snachami.⁹¹

V té době už v Judsku nebyl hlad a Noemi se rozhodla vrátit do Betléma. Možná neměla jinou možnost, když její nejbližší příbuzní zemřeli. Vybídla své snachy, aby se vrátily do svých původních domovů. Jak již bylo upozorněno, je zajímavé, že je vybízí, aby se vrátily do „domu své matky“.⁹² Nezvyklé vyjádření, které jako by nepatřilo do patriarchální židovské společnosti. Obě snachy zprvu návrh odmítnou. Orpa se nakonec na Noemino naléhání vrátí domů. Rút však vytrvá a zůstane s Noemi. Noemi a Rút odejdou do Betléma.

V Betlémě, aby měly obě ženy co jíst, chodí Rút podle rady své tchyně Noemi sbírat klasy na pole za ženci.⁹³ Shodou náhod jsou to pole Noemina příbuzného Bóaze. Bóaz je bohatý a významný muž, zodpovědný hospodář, vedoucí činitel komunity vědomý si svého postavení a nábožensko-etických hodnot.⁹⁴ Je zpraven o situaci obou žen i o oddanosti Rút své tchyni. Oddanost, kterou prokazuje Rút Noemi, je zároveň projevem oddanosti národu a Bohu. Pravděpodobně se Rút Bóazovi líbí jako žena. Povzbuzuje ji v paběrkování a čeledi přikazuje, aby jí nechávala dostatek klasů.⁹⁵ Bóaz je zároveň tzv. zastáncem (hebrejsky goel) Noeminy rodiny,⁹⁶ tedy příbuzným, patronem či ochráncem, který má právo rodině

⁸⁷ Rt 1,1.

⁸⁸ 1 Sam 10,1.

⁸⁹ 1 Sam 16,12-13.

⁹⁰ Rt 1,1.

⁹¹ Rt 1, 5.

⁹² Rt 1, 8.

⁹³ Rt 2,4.

⁹⁴ Ber, *Svět podle Bóaze*, s. 10.

⁹⁵ Rt 2,16.

⁹⁶ Rt 2,20.

vykoupit zpět majetek, který byl prodán v ekonomické tísní.⁹⁷ Není ale nejbližším příbuzným.

Noemi chce pomoci Rút (i sobě) ke klidnému a spokojenému životu. Radí jí, aby v noci navštívila Bóaze a spala u něho. Rút vykoná vše podle Noeminy rady. V noci spí u Bóazových nohou pod jeho pláštěm. Když se muž probudí, požádá ho Rút, aby se o ni postaral, čímž ho pravděpodobně žádá o manželství. Bóaz jí to přislíbí.⁹⁸ Avšak vědom si svých morálních povinností, požádá ji, aby se o tom zatím nikdo nedověděl. Musí ještě dát možnost ujmout se Rút příbuznému zastánci, který je v rodové linii ženám blíž. Ten se této možnosti vzdá.⁹⁹ Bóaz dostojí své morální povinnosti, vykoupí Noemino pole a ožení se s Rút. Rút otěhotní a syn kterého porodí, dostane jméno Obéd. Je to dědeček slavného židovského krále Davida.¹⁰⁰

6 STRUKTURA TEXTU

Kniha Rút má formu novely, je rozčleněna do čtyř kapitol. Toto členění je tradičně připisováno Stephenu Langtonovi, který byl na začátku 13. století arcibiskupem v Canterbury.¹⁰¹ Verše jsou číslovány. Takto je strukturován text celé Bible. Názvy čtyř kapitol jsou Noemi a Rút, Rút a Bóaz, Na Bóazově humně, Rút manželkou Bóazovou. Ekumenický překlad je doplněn množstvím poznámek a odkazů.

Kniha Rút má osmdesát pět veršů, z nichž padesát devět obsahuje přímou řeč. Většina textu má formu dialogu. První a čtvrtá kapitoly tvoří jakýsi rámec příběhu. První kapitola nás uvádí do situace a velmi stručně shrnuje smutné události dosavadního života dvou žen, hlavních postav příběhu. V závěrečné kapitole končí děj šťastným spojením dvou lidí, narozením jejich syna, který je nadějí jak pro obě ženy, tak pro celý izraelský národ. Dvě prostřední kapitoly, tedy druhá a třetí, mají podobnou strukturu. Nositelkami děje jsou Noemi a Rút. Vymyslí plán, Rút jej potom realizuje. V obou kapitolách jde o setkání s Bóazem, mužem, který zajistí oběma ženám šťastnou budoucnost. V závěru kapitoly se vždy Rút vrátí k Noemi a ženy,

⁹⁷ Ber, *Svět podle Bóaze*, s. 12.

⁹⁸ Rt 3,14.

⁹⁹ Rt 4,6.

¹⁰⁰ Rt 4,22.

tedy spíše Noemi, která plán zosnovala, spokojeně zhodnotí situaci slovy plnými naděje. I některá slova se v těchto dvou kapitolách opakují. V obou kapitolách se mluví o křídlech, pod která se přišla Rút ukrýt. Ve druhé kapitole jde o křídla Boží,¹⁰² ve třetí kapitole jde o křídlo Bóazova pláště.¹⁰³

Někteří badatelé označují knihu Rút za krátké (historické) vyprávění či povídku.¹⁰⁴ První část života obou žen je popsána velmi krátce a stručně. O jejich životě po narození Obéda se nezmiňuje vůbec. Hlavní příběh se odehrává v Betlémě po příchodu Noemi a Rút z Moábu a jeho časové vymezení je pravděpodobně velmi krátké. Od příchodu žen do narození Rútina syna Obéda, což by mohlo být i méně než jeden rok. I členění knihy Rút vnímají někteří vědci odlišně. Knihu lze členit například do následujících sedmi částí: Úvod (1,1-5), 1. scéna: Odchod (1,6-18), 2. scéna: Betlém (1,19-22), 3. scéna: Bóaz uveden (2,1-23), 4. scéna: Plán (3,1-18), 5. scéna: Veřejné prohlášení (4,1-12), Závěr (4,13-22).¹⁰⁵ Název 4. scény je „Plán“. Jednoduchý název nejdůležitější část příběhu. Jde o dobře vymyšlený a následně dobře provedený plán dvou žen.

Knihou Rút otevírá další důležitá témata, z nichž některých se dotkneme v dalších kapitolách. Jsou to témata dotýkající se zákonů a vztahů ve společnosti, konverze či úlohy ženských postav v Bibli.

7 LEVIRÁTNÍ ZÁKON NEBO POVINNOST ZASTÁNCE

V této kapitole nás bude zajímat, podle kterého zákona či zvyklosti došlo ke sňatku Bóaze s Rút. Zda to byl přímo levirátní zákon tak, jak je uveden v Deuteronomiu¹⁰⁶ či o podobnou zvyklost, kterou bychom mohli nazvat povinností zastánce.

V Biblickém slovníku A. Novotného je uvedeno, že Bóaz se oženil s Rút podle „levirátního práva“.¹⁰⁷ Levir znamená latinsky švagr. Levirát je sňatek mezi

¹⁰¹ Schipper, *Ruth*, s. 4.

¹⁰² Rt 2,12.

¹⁰³ Rt 3,9.

¹⁰⁴ Hubbard, *The Book of Ruth*, s. 48.

¹⁰⁵ Dillard, Longman, *Úvod do Starého zákona*, s. 122.

¹⁰⁶ Dt 25,6.

¹⁰⁷ Novotný, *Biblický Slovník*, s. 81.

ovdovělou ženou bez mužských potomků a bratrem zemřelého manžela. Již ve starověku nebyly povoleny sňatky či intimní vztahy mezi příbuznými. „Nikdo se nepřiblíží k některé ze svých blízkých příbuzných, aby odkryl její nahotu.“ praví Bible.¹⁰⁸ Navíc, i když nejde o pokrevní příbuznou, říká: „Neodkryješ nahotu ženy svého bratra. Je to nahota tvého bratra.“¹⁰⁹ Evidentně, vzhledem k následujícímu odstavci, se toto ustanovení nevztahuje na situaci, kdy bratr zemřel. Obzvláště pokud zemřel bez mužského potomka.

V kapitole nazvané Levirátní zákon totiž stojí: „Když budou bydlet bratři spolu a jeden z nich zemře bez syna, nevdá se žena zemřelého jinam, za cizího muže. Vejde k ní její švagr a vezme si ji za ženu právem švagrovství. Prvorozený syn, kterého porodí, ponese jméno zemřelého bratra, aby jeho jméno nebylo z Izraele vymazáno.“¹¹⁰ V další části kapitoly je popsáno, co se stane, pokud švagr odmítne vzít si ženu zemřelého bratra: „...přistoupí k němu před staršími jeho švagrová, zuje mu stěvic, plivne mu do tváře a prohlásí: To si zaslouží muž, který nechce svému bratru zbudovat dům. I bude mít v Izraeli přezdívku Dům vyzutého.“¹¹¹

Zvyk s botou je v knize Rút uplatněn a vysvětlen zcela jinak. Jako by nesouvisel s tím, co bylo výše napsáno o odmítnutí levirátního sňatku. Zde je tento zvyk popsán jako potvrzení jakékoli dohody mezi obchodníky. Botu zde zouvá muž, ne odmítnutá žena. Navíc popis tohoto zvyku bývá pokládán za argument pro pozdější datování vzniku knihy Rút. Pravděpodobně tehdy už tento zvyk nebyl používán. V knize Rút pravděpodobně nejde ani o uplatnění levirátního práva tak, jak je popsáno v knize Deuteronomium¹¹². Rút si nevezme bratra svého zemřelého muže, nýbrž jeho vzdálenějšího příbuzného. Jde spíše o tzv. zastánce, hebrejsky se tento výraz překládá goel, nejbližšího mužského příbuzného. V knize Genesis, v příběhu Tamar, je popisován levirátní sňatek.¹¹³ Nic se tam ale nepraví o majetku zemřelého nebo jeho manželky.

Sporná je i situace s prodejem pole, které podle knihy Rút patří Noemi. Mohla žena v té době vlastnit pole? Proč bylo potřeba je vykoupit? A proč to měl udělat nejbližší příbuzný, tedy tzv. goel? Nebo snad žena s polem zacházet nesměla a bylo

¹⁰⁸ Lv 18,8.

¹⁰⁹ Lv 18,16.

¹¹⁰ Dt 25,6.

¹¹¹ Dt 25,5.

¹¹² Dt 25,5.

třeba, aby je goel vykoupil a tím ženu zabezpečil? Připomeňme, co to těchto věcech praví třetí kniha Mojžíšova: „Země nesmí být prodávána bez práva na zpětnou koupi, neboť země je má. Vy jste u mne jen hosté a přistěhovalci. Proto po celé zemi, jež bude vaším vlastnictvím, zajistíte možnost zemi vyplatit. Když tvůj bratr zchudne a odprodá něco ze svého vlastnictví, přijde k němu jeho příbuzný jako zastávce a vyplatí, co jeho bratr prodal.“¹¹⁴ Nicméně zde není řečeno, že vykoupením majetku goel přijímá jako manželku i bezdětnou vdovu zemřelého příbuzného. Jde v knize Rút o kombinaci několika právních zvyklostí?

Komu tedy patřil majetek, který měl být vykoupen? Žena nemohla dědit, dědit mohli jenom mužští potomci zemřelého nebo velkorodina, klan. Ale v době poexilní došlo k uvolnění tohoto zákona. Pokud žena byla bezdětná, mohla dočasně zdědit majetek, tedy nakládat s ním po dobu svého života. Po její smrti zdědil majetek rodinný klan (velkorodina).¹¹⁵ Možná to byl i případ Noemi. Pak její starost o majetek po jejím zemřelém manželovi Elímelekovy byla čistě altruistická. Chtěla zabezpečit svoji snachu Rút. Není ale jasné, jak by ke zmíněnému majetku patřila Rút, kterou si zastávce při koupi Noemina majetku musí vzít. Elímelek zemřel dříve než jeho synové. Zdědili tedy jeho majetek synové? V tom případě by byla majitelkou, i když jen dočasnou, možná Rút. To odpovídá částečně textu knihy Rút. Bóaz, když hovoří s druhým možným zastáncem, a tudíž adeptem na koupi pole, uvádí, že se bude kupovat od Noemi i od Rút.¹¹⁶ Dodává, že se tím kupuje i závazek zachovat jméno zemřelého. Pravděpodobně jde o jméno Elímeleka. Možná se zde jedná o reakci na situaci v době vzniku knihy Rút, je-li tou dobou doba poexilní. Lidé vracějící se z exilu si dělali nárok na své statky, které ale v té době obhospodařovali jiní. Mnozí museli své nově nabyté pozemky opustit. Pravděpodobně je museli vrátit bývalým majitelům bez nároku na odškodnění.¹¹⁷

Po návratu z exilu byla hospodářská situace v Jehudu, jak se tehdy perská provincie na území Judska jmenovala, tíživá. Píší o tom například prorok Nehemjáš¹¹⁸ i prorok Zacharjáš.¹¹⁹ Připomeňme, že archeologické nálezy se neshodují s Biblí. V době návratu z perského zajetí, podle Bible tedy v době, kdy

¹¹³ Gen 38,8.

¹¹⁴ Lv 25, 23–25.

¹¹⁵ Ryšková, *Doba Ježíše Nazaretského*, s. 164.

¹¹⁶ Rt 4,5.

¹¹⁷ Berlejung, *Náboženské dějiny starověkého Izraele*, s. 216.

¹¹⁸ Neh 1,2-3.

nastoupil perský král Kýros a svolil k návratu Židů do jejich země, nebo možná až o nějaký čas později za vlády Darea I., byla provincie obydlena přibližně třinácti tisíci lidmi. Těživou ekonomickou situaci měla z části na svědomí perská daňová politika, která ničila zemědělce a nejnižší společenské vrstvy.¹²⁰ O této situaci píše a sám se proti ní aktivně staví prorok Nehemjáš.¹²¹

Dalším důvodem, proč v knize Rút nejde přímo o uplatnění levirátního zákona, jak je popsán v 5. knize Mojžíšově,¹²² je to, že se nikde v rodokmenu neobjevuje jako Obédův otec první manžel Rút, jak by to podle levirátního zákona mělo u prvorozeného syna být. V rodokmenu Davida na konci knihy Rút je jmenován Bóaz.¹²³

8 KONVERZE K ŽIDOVSTVÍ

Rút může být považována za vzor konvertitky, která se přimkla ke své tchýni a jejímu národu. Přijala jeho zvyklosti a jeho Boha.

Ve Starém zákoně najdeme několik míst hovořících o vztahu lidu k Bohu. V závěru knihy Jozue najdeme kapitolu nazvanou Obnova smlouvy s Hospodinem.¹²⁴ Jozue třikrát varuje lid před trestem za neposlušnost, lid třikrát slibuje, že bude sloužit Hospodinu. Teprve poté obnovuje Jozue v Šekemu smlouvu s Hospodinem.¹²⁵ V Šekemu se nejedná o konverzi, ale o smlouvu Boha s jeho národem. Ale má s konverzí shodné rysy. Národ je nejprve odrazován. Musí si uvědomit, jak silná je jeho víra a odhodlání. Připomeňme, že v kapitole, která předchází té o smlouvě v Šekemu, se praví, že se Izrael nesmí směřovat s ostatními národy, jinak proti nim vzplane Hospodinův hněv.¹²⁶

Noemi také odrazuje své snachy od jejich úmyslu zůstat s ní. První odrazování je neúspěšné, snachy zůstávají. A Noemi v odrazování pokračuje podruhé.

¹¹⁹ Za 8,10.

¹²⁰ Berlejung, *Náboženské dějiny starověkého Izraele*, s. 216.

¹²¹ Neh 5, 1-13.

¹²² Dt 25,5.

¹²³ Rt 4,21.

¹²⁴ Jz 24, 16-28.

¹²⁵ Rt 1, 15-16.

¹²⁶ Jz 23,12-16.

Vysvětluje, že pro své snachy nemůže udělat nic užitečného. Nemůže už porodit syny, kteří by se mohli stát jejich manžely. Poté se Orpa rozhodne, že se vrátí domů, zůstává jen Rút. A tehdy odrazuje Noemi svoji snachu potřetí. Říká: „Vrať se také, následuj svou švagrovou.“ A Rút říká slavné věty: „Kamkoli půjdeš, půjdu, kdekoli zůstaneš, zůstanu. Tvůj lid bude mým lidem a tvůj Bůh mým Bohem.“¹²⁷

Rút prosí, žádá o přijetí třikrát. Prosí Noemi, aby mohla jít s ní do Betléma.¹²⁸ Prosí na poli,¹²⁹ nakonec prosí na humně. Tentokrát je to muž Bóaz, koho Rút prosí, aby ji přijal pod svá křídla. Prosí ho ve vši skromnosti. Zcela se mu podrobuje. Symbolicky to ukazuje tím, že si lehne pod jeho plášť k jeho nohám. Ale Bóaz ji přijal už předtím na poli, na kterém se poprvé setkali, když Rút paběrkovala klasy obilí pro sebe a svoji tchýni. Nebo spíše sdělil Rút, že ji Bůh odmění a přijme ji pod svá křídla.¹³⁰

I v současnosti probíhá konverze k judaismu ve třech fázích. Připomeňme, že za Žida je pokládán od narození každý, kdo má židovskou matku. Pokud se chce stát Židem někdo jiný, musí konvertovat, a to podle židovského náboženského zákona, tzv. halachy. Zájemce je od svého úmyslu odrazován. Musí prokázat trvalý a opravdový zájem, teprve potom je s ním příslušný dlouhodobý proces zahájen. Po první žádosti musí rabín žadatele odmítnout. Po jisté době může za rabínem zájemce přijít znovu a opakovat svoji žádost. Teprve po několika odmítnutích, kterých by mělo být nejméně tři, může rabín žádost přijmout. Některé kandidáty nikdy nepřijme. Pokud rabín žádost přijme, začne druhá etapa konverze. Druhá etapa je etapou učení. Kandidát se učí hebrejsky, Písmo, zákony, tradice, modlitby, pravidla židovského života. Pro ženy je důležitá tzv. nida, to je rituální čistota v manželství. Období učení může trvat několik let, většinou jeden až tři roky. Pro ženu bývá doba kratší, jde hlavně o očištnou koupel, tzv. mikve. Jednou ze záležitostí, kterou se liší konverze muže a ženy, je obřizka. Konvertita není nikým přemlouván ke konverzi, je tomu právě naopak. Judaismus není náboženství, které by šířilo své vyznání misiemi. V modlitbách sice opakuje, aby všichni lidé vyznávali jediného Boha, ale nemusejí být Židy.¹³¹

¹²⁷ Rt 1,16.

¹²⁸ Rt 1,16.

¹²⁹ Rt 2,13.

¹³⁰ Rt 2,12-13.

¹³¹ Spiegel, *Kdo jsou Židé?*, s. 15-17.

9 ŽENY V KNIZE RÚT

9.1 NOEMI

Noemi je stará žena, Židovka stejně jako její manžel. V době, kdy se odehrává nejdůležitější část příběhu, je to žena ve věku babiček, pravděpodobně ve věku kolem 50 let. V průběhu života přijde o všechny své nejbližší, o všechny členy své úzké rodiny. Zemře jí manžel, potom i oba synové.¹³² Navíc se to stane ve vzdálené zemi, kam odešla s rodinou pravděpodobně z důvodu nedostatku obživy se své vlasti. Co zbývá staré ženě ve starověké zemi v době, kdy ženy neměly v podstatě žádná práva? V době, kdy se střídala období úrody a neúrody a kdy nebezpečí, že nebude co jíst, bylo na denním pořádku a neexistoval oficiální systém státní sociální péče.

Noemi navíc žije v cizí zemi, kde pravděpodobně nemá žádné pokrevní příbuzné. Po smrti svých synů se rozhoduje pro návrat do své staré vlasti.¹³³ Možná nemá jinou možnost. Pokud chce přežít, musí se vrátit a spoléhat na pomoc příbuzných, konkrétně mužských příbuzných, kteří by jí měli pomoci podle tzv. levirátního zákona nebo dle povinnosti zastánce, tzv. goela. Ačkoli ji Noemi nepřemlouvá, naopak ji od tohoto úmyslu odrazuje, rozhodne se jedna z jejích dvou snach, mladá a krásná Rút, že ji neopustí a půjde do její staré vlasti s ní.¹³⁴

Noemi bere osud obou žen do svých rukou. Radí Rút, co má dělat, jak se chovat, aby získala přízeň dobře postaveného příbuzného. Na konci příběhu se narodí Obéd. Je to syn Rút, ale je položen do klína Noemi. Je tedy synem Rút nebo Noemi? Je hlavní ženskou postavou příběhu Rút nebo Noemi? Noemi je ženou v pozadí, je hybatelkou děje, která ví, co je potřeba udělat. A díky mladé, krásné, a hlavně oddané Rút se jí to podaří.

Ve starověké společnosti žili lidé jinak, než žijeme dnes my. Žili v rodinách, několik rodin pak tvořilo širší rodinu, klan. Život mimo rodinu a mimo klan byl

¹³² Rt 1,1-5.

¹³³ Rt 1,6.

¹³⁴ Rt 1,16-17.

prakticky nemožný, obzvláště pokud šlo o ženy. Ženy nevlastnily majetek, neměly zaměstnání. Jejich úlohou bylo rodit děti a zachovat tak svůj rod. Noemi svůj úkol splnila, porodila dva syny. Synové se oženili, ale pravděpodobně neměli děti. Potom dokonce oba synové v cizí zemi zemřeli. Je tedy otázkou, zda opravdu Noemi splnila svůj úkol. Neměla totiž žádné přímé potomky. Jedinou blízkou příbuznou, jedinou členkou její úzké rodiny byla její snacha Rút.

Jako tchýně měla v této rodině vedoucí postavení Noemi. Rút byla cizinka. V judské zemi byla pravděpodobně poprvé, nevyznala se v místních pravidlech a zvyklostech. Bylo tedy na Noemi zajistit ženám živobytí. O jejich majetkových poměrech víme z knihy Rút jen mlhavě. Víme, že měly kde bydlet a že bydlely spolu.¹³⁵ Víme, že po zemřelém manželovi Noemi zůstal majetek. Bylo to pole, které nakonec koupil Bóaz. Je nazýváno Noeminým polem a muži hovoří o tom, že vykoupí pole od Noemi. Ale Noemi sama s tímto majetkem nemohla nakládat. Byla odkázána na své mužské příbuzné, kteří se o pole a o ni postarají. A také o její snachu Rút.

Jaké byly úmysly Noemi? Byla to altruistická starost o mladou snachu? Nebo trochu egoistická starost o sebe samu a svůj majetek? Byl to jen její majetek? Nebo nějaká část patřila Rút? Chtěla Noemi i v pozdním věku splnit úkol zajistit pokračování svého rodu? Tento úkol je pro Noemi důležitý. Když na začátku příběhu naléhá na své snachy, aby se vrátili do domů svých matek, zdůvodňuje to mimo jiné tím, že už není v jejich silách porodit jim nové manželky.¹³⁶ Je evidentní, že ji trápí skutečnost, že nezanechá svému klanu žádné potomky. Svoji situaci přirovnává k prázdné náruči. Doslova říká: „Odcházela jsem s plnou náručí, ale Hospodin mě přivádí zpět s prázdnou.“¹³⁷ Plná náruč je rodina. Manžel a synové a s nimi naděje na další potomky. Prázdná náruč je osamělá Noemi bez synů, bez manžela, bez vnuků. Ale s Rút, která je lepší než sedm synů, jak v závěrečné kapitole prohlásí Noeminy sousedky.¹³⁸ Nemohu nezdůraznit, že je zde zmíněna posvátná sedmička, jedno z čísel, které se v Bibli objevuje velmi často. A nejen v Bibli.¹³⁹

¹³⁵ Rt, 2,23.

¹³⁶ Rt 1, 12-13.

¹³⁷ Rt 1, 21.

¹³⁸ Rt 4,15.

¹³⁹ Číslo sedm je dokonalé číslo. Mezi čísla od jedné do deseti má mnoho jedinečných vlastností. Je symbolem plnosti, úplnosti. Sedmý den je dnem požehnaným. Sedmička je součtem trojky a čtyřky, symbolů plochy a prostoru. Srov. Filón Alexandrijský, *O stvoření světa*, XXX-XLIII,89-128.

Jak můžeme v dnešní době chápat smýšlení a jednání staré ženy Noemi? Byl to chytrý plán, který vymyslela? Bóaz nazývá Elímeleka, zemřelého Noemina manžela, svým bratrem. Pravděpodobně to nebyl přímo bratr v dnešním slova smyslu. Ale nepomýšlela Noemi na Bóaze jako na zastávce sama sebe? Podle levirátního zákona by se o ni měl postarat bratr jejího zemřelého manžela. Jeho povinností by pak bylo napravit bratrův hřích, a to že nedal své ženě syna. Výše jsme uvedli, že o svatbě a rození dětí po smrti manžela a prvních dvou synů Noemi hodně přemýšlela.

Byl to chytrý nápad, že své právo přenechá mladší Rút? Rút byla mladší, pravděpodobně byla přitažlivější. O její plodnosti lze však pochybovat. S prvním manželem pravděpodobně děti neměla. Ale v biblických příbězích bývá často plodnost žen, obzvláště pramatek, v rukou Hospodina. Není to náhoda, ale Boží požehnání. Připomeňme příběh Sáry¹⁴⁰, Rebeky¹⁴¹, Ráchel¹⁴² či Chany¹⁴³.

Je ještě jedna věc, která posledně jmenované ženy spojuje. Jejich manželé neměli jenom jednu manželku. Měli nejméně ještě jednu, a ta byla plodná. Ačkoli nebyla manželem tolik milovaná, dala mu děti. Ale ve chvíli, kdy porodila milovaná manželka, bylo to způsobeno Hospodinovým zásahem, a syn, který se takto narodil, měl vždy výsadní postavení. Byl otcem milován více než ostatní děti. A stal se mužem velkého významu. Připomeňme ještě jednu maličkost z příběhu pramatky Sáry, manželky praotce Abrahama. Když se jí dlouho nedařilo otěhotnět, sama požádala manžela, aby si vzal její otrokyni Hagar. Říká: „...snad budu mít syna z ní.“¹⁴⁴ Není tu jistá podobnost se situací Noemi a Rút? Komu se vlastně narodil syn Izmael? Je to syn Sáry či Hagar? A čím syn je Obéd? Vždyť na konci knihy Rút se říká: „Noemi se narodil syn.“¹⁴⁵

Je tedy Rút otrokyní Noemi, která jí musí ve všem poslechnout? Nosit tchýni jídlo? Starat se o ni? Požádat o manželství, a nakonec si vzít staršího muže a tím zajistit živobytí pro obě ženy? Porodit pro Noemi syna a tím zajistit pokračování rodu? Je těžko soudit a spekulovat z pozice člověka žijícího v dnešní společnosti. Jisté je, že situace obou žen byla těžká. A že jejich vzájemné přátelství, či dokonce

¹⁴⁰ Gen 21,2.

¹⁴¹ Gen 25,21.

¹⁴² Gen 30, 22-24.

¹⁴³ Sam 1,19-20.

¹⁴⁴ Gen 16,2.

láska, jim pomohla dostat se ze svízelné situace. V tehdejší patriarchální společnosti to asi nešlo jinak. Ženy se musely spolehnout na pomoc mužů. Noemi svým plánem zajistila další život pro sebe, pro Rút i další pokolení.

9.2 RÚT

Rút je mladá žena, o generaci mladší než Noemi. Je příslušnice národa zvaného Moáb. Tedy národa pohanského a Izraeli nepřátelského. Po smrti svého manžela, Noemina syna, se rozhodne nevrátit ke své rodině, ale zůstat se svou tchýní a odejít s ní do její vlasti, do Judska. Nenechá se odradit, i když se o to Noemi několikrát pokouší.¹⁴⁶ Rút zůstává se svojí tchýní, stává se jí družkou a oporou. Bez odporu se řídí radami svojí tchýně, udělá vše, co jí Noemi poradí. A zajistí tak bezpečný další život oběma ženám.

Rút se stává symbolem oddanosti a poslušnosti. Je to obětavá, pracovitá žena, která se rozhodla následovat svoji tchýni. Tím zároveň opustila svoji zemi, národ a náboženství a přidala se k národu a náboženství Izraele. Rút je vzorovým příkladem konvertitky, jejíž jméno figuruje v rodokmenu krále Davida, a tudíž i v rodokmenu Ježíše Krista.¹⁴⁷ Je důkazem faktu, že Hospodin není jen Bohem Židů, ale všech lidí, kteří se pro něho rozhodnou.

V komentářích bývá Rút popisována jako velmi krásná žena. Jak cituje Schipper, podle rabínského komentáře prý vyvolávala u mužů nedobrovolné noční ejakulace. Souvisí to snad se souhláskami v hebrejských výrazech popisující situaci na poli v druhé kapitole, která je v Českém ekumenickém překladu popsána slovy: „Shodou okolností...“¹⁴⁸ a kterou Schipper překládá „she chanced ...“¹⁴⁹, což by se dalo přeložit jako „poštěstilo se jí“ či „náhodou se jí podařilo“, a výrazu v knize Deuteronomium, který je přeložen jako „výron semene“.¹⁵⁰ Je explicitně srovnávána s Ráchel,¹⁵¹ implicitně pak i s velkými matkami, pramatkami. Schipper užívá název

¹⁴⁵ Rt 4,17.

¹⁴⁶ Rt 1,18.

¹⁴⁷ Mt 1,5.

¹⁴⁸ Rt 2,3.

¹⁴⁹ Schipper, *Ruth*, s. 116.

¹⁵⁰ Dt 23,10.

¹⁵¹ Rt 4,11.

označení matriarcha, označuje tak tři velké ženy Starého zákona, kromě Ráchel má na mysli ještě Sáru a Rebeku.¹⁵² Všechny tři pramatky jsou v knize Genesis popisovány jako velmi krásné. Všechny tři byly dlouho neplodné. Nakonec se díky Božímu požehnání staly matkami. Jejich potomstvo bylo důležitým článkem v rodokmenech židovského a dalších národů.

Ani Rút nebyla při příchodu do Betléma nejmladší. Nejméně deset žila v manželství s Noeminým synem. Schipper cituje rabínský komentář, podle kterého mohlo být Rút asi čtyřicet let.¹⁵³ V tom případě by Noemi musela být o něco starší, než je uvedeno v předchozím textu. Muselo by jí být kolem šedesáti. V textu není zmínka, že by Rút nebo Orpa měly děti, pravděpodobně byly bezdětné. Rút, stejně jako Sáře, Rebece a Ráchel, se dostane požehnání a ve vyšším věku otěhotní a porodí syna¹⁵⁴. Syna velmi významného.

Na druhou stranu je Rút explicitně přirovnána nejen k Ráchel, ale i k druhé Jákobově ženě Lee.¹⁵⁵ Druhé co do významu, ale první, co se týče počtu dětí. Ženě nemilované, kterou si Jákob vzal jako prvorozenou, aby si potom mohl vzít i milovanou Ráchel. Znamená to, že Bóaz Rút nemiloval? Chtěl se s ní opravdu oženit? Nebo by byl raději, kdyby si ji vzal již zmíněný bližší příbuzný? Ten ale odmítl. Splnil tedy Bóaz jen svoji povinnost? O vztahu Rút a Bóaze po jejich svatbě se kniha nezmiňuje.

Připomeňme ještě jedno srovnání. Lid přeje Bóazovi potomstvo, které mu dá Rút stejně, jako Támar porodila Judovi Peresa.¹⁵⁶ Támar usilovala o zachování rodu. Když její manžel Er zemřel, podle levirátního zákona přikázal její tchán svému dalšímu synovi Ónanovi, aby se o potomstvo postaral. Ten však nechtěl potomstvo, které by podle levirátního zákona náleželo mrtvému bratrovi. Vypouštěl své semeno na zem a Hospodin jej usmrtil. Stejně jako předtím jeho bratra. Támar nakonec otěhotněla se svým tchánem, který ji však při samotném aktu považoval za neznámou nevěstku. Porodila dvojčata. Jedním z nich byl Peres, předek Bóazův. Patří tedy stejně jako Rút do rodokmenu krále Davida a Ježíše Krista. O jejím původu Bible explicitně nic neříká, ale je pravděpodobné, že je původu

¹⁵² Schipper, *Ruth*, s. 35.

¹⁵³ Schipper, *Ruth*, s. 36.

¹⁵⁴ Rt 4,13.

¹⁵⁵ Rt 4,11.

¹⁵⁶ Rt 4,12.

kenaanského. Tedy stejně jako Rút není příslušnicí izraelského národa, a přesto je její jméno, stejně jako jméno Rút, uvedeno v rodokmenu.¹⁵⁷

Kniha Rút se také nezmiňuje o vztahu Rút ke své původní vlasti, tedy Moábu. Rút sama sebe označuje za „cizinku“¹⁵⁸, „otrokyni“¹⁵⁹ a Bóazovu „služebnici“.¹⁶⁰ I když se označuje za cizinku, nezmiňuje se o zemi, ze které pochází. Nevyjadřuje ani kladný ani záporný postoj ke svému předchozímu životu a k zemi, ve které se pravděpodobně narodila. Nemluví o bozích ani o náboženství, které dříve vyznávala. Ani ostatní postavy, včetně Bóaze, nevyjadřují záporný postoj k Moábu nebo k Rút, která je původem Moabitka. Ani nejbližší příbuzný, který se nakonec rozhodl vzdát se možnosti odkoupit dědictví po Elímelekovi, neuvádí jako důvod nepřátelství k Moábu. Nikdo nemluví o tom, že by svatba s Moabitkou byla zakázaná. To samozřejmě neznámá, že by Izrael a Moáb byly přátelské země. Ale připomeňme, že Abraham, praotec Židů, byl strýc Lota, otce Moába, praotec Moabitů. Rút, Noemi a Bóaz byli tedy vzdálení příbuzní.

Nejsou si nepodobní. Oba národy, Moabité i Judejci pocházejí z rodu poznamenaného incestním či nečistým vztahem. Moáb se narodil ze vztahu dcery se svým otcem Lotem, tedy ze vztahu, který má být trestán smrtí.¹⁶¹ Peres pochází ze vztahu mezi snachou a tchánem. Ze vztahu, který byl vnímán jako „zvrhlost“ a byl taktéž trestán smrtí.¹⁶² Pravděpodobně hrálo svoji roli to, že Rút byla vdovou po židovském muži, byla členkou židovské rodiny, a to již dlouhou dobu. Měla jako členka rodiny dobrou pověst, vědělo se o jejím vztahu ke své tchýni, o její pracovitosti, oddanosti. Bóaz ji nazývá „ženou znamenitou“.¹⁶³

Ačkoli text nese její jméno a ona sama je jeho hlavní postavou, v tehdejší klanové společnosti byla v podřízeném postavení. A to jak v roli manželky svého prvního manžela, tak jako snacha Noemi. A stejně tak nakonec v rodině Bóazově. Je si toho vědoma, o čemž svědčí způsob, kterým sama sebe označuje, jak již bylo výše zmíněno. Svědčí o tom i to, že poslechne každou Noeminu radu a vykoná vše, co jí její tchýně poradí.

¹⁵⁷ Mt 1,3-5.

¹⁵⁸ Rt 2,10.

¹⁵⁹ Rt 2,13.

¹⁶⁰ Rt 3,8.

¹⁶¹ Lv 20,11.

¹⁶² Lv 20,12.

¹⁶³ Rt 3,11.

Jméno Rút je naposledy zmíněno ve verši, který říká, že se stala Bóazovou ženou.¹⁶⁴ Jejího syna si vloží do svého klína Noemi a stane se mu chůvou¹⁶⁵, jméno mu dají jejich susedky. Dokonce řeknou, že „Noemi se narodil syn“.¹⁶⁶ Ne Rút, ale Noemi. Poznamenejme, že vložení syna do klína tchýně nebylo v té době ničím výjimečným. Porod pravděpodobně tehdy probíhal tak, že žena seděla na klíně blízké osoby a porodní bába při porodu pomáhala a dohlížela.¹⁶⁷ Novorozenec se tedy logicky ocitl v klíně druhé osoby. A Noemi byla nejbližší osobou rodící Rút.

Na Rút ale není zapomenuto. Ženy připomínají Noemi, že jí syna porodila snacha. Snacha, která ji miluje. „Ta je pro tebe lepší než sedm synů,“ říkají.¹⁶⁸ Rút svojí poslušností a svým činěním zachránila Elímelekovu rodinu či dům (hebrejské slovo bajit se překládá jako dům)¹⁶⁹ před vymřením. Nikde se nedozvíme, zda měl Bóaz děti z předchozích vztahů, či zda vůbec nějaké vztahy měl. Možná tedy Rút zachránila celý klan neboli širší rodinu (hebrejské slovo mišpacha se překládá jako čeleď, klan).¹⁷⁰

9.3 NEPLODNÉ ŽENY A NEVĚSTKY V BIBLI, SOUVISLOST S KNIHOU RÚT

V mé dětské paměti to byla kniha Rút hlavně krásné vypravování o čisté lásce a oddanosti. Příběh se šťastným koncem. O hodných a skromných ženách, které se dostanou do nesnází. Pomohou jim hodní a spravedliví muži, tedy jeden z nich. Je to vlastně pohádka podobná té o Popelce. Dobro je odměněno šťastným a zajištěným životem. Ale příběh Noemi a Rút lze chápat mnoha jinými způsoby. Je zde vykreslena situace lidí ve starověku. Nedostatek základních potravin nebyl ničím neobvyklým, lidé opouštěli místa, kde žili, protože nebylo co jíst. Život žen byl závislý na tom, zda se o ně postarali muži. Neměly svůj vlastní majetek. Kniha Rút dává návod, jak by patriarchální společnost měla fungovat. Pokud se žena dostane do potíží, muži, nejlépe blízcí mužští příbuzní, se o ni postarají. Je-li navíc bez syna,

¹⁶⁴ Rt 4,13.

¹⁶⁵ Rt 4,16.

¹⁶⁶ Rt 4,17.

¹⁶⁷ Ryšková, *Doba Ježíše Nazaretského*, s. 168.

¹⁶⁸ Rt 4,15.

¹⁶⁹ Roubalová, *Padesát pět nejčastějších slov v Tanachu ve cvičeních*, IV. díl, s. 11.

¹⁷⁰ Roubalová, *Padesát pět nejčastějších slov v Tanachu ve cvičeních*, IV. díl, s. 15.

kteřý by se o ni postaral a kterého jí zemřelý muž nedal, měl by jeho bratr nebo příbuzný ochránce tuto chybu zemřelého napravit.

Neplodnost ženy byla v této době zcela jistě velkým problémem. Je zajímavé na kolika místech se Bible neplodných žen zastává. Už jsme připomněli příklad pramatek Sáry, Rebeky a Ráchel, připomněli jsme Chanu, která byla matkou Samuela. Nebyly to ženy, které by se něčím provinily. Naopak, byly to ženy svými muži milované. Ženy významné. I synové, kteří se jim nakonec narodili, byli svými otci milováni, dokonce více než synové ostatní. Stali se z nich významní mužové, kteří jsou uváděni v rodokmenech krále Davida, a tudíž i Ježíše Krista. Možná to nebyl problém Rút, nicméně po dlouholetém manželství s prvním manželem asi děti neměla. A ze závěru knihy Rút víme, že se stala velmi významnou právě proto, že otěhotněla a porodila syna.

Další skupinou žen, kterých se Bible na několika místech zastává, jsou prostitutky neboli nevěstky. Jednou z nich je Rachab, podle Matoušova evangelia matka Bóaze.¹⁷¹ Žila v Jerichu a s její pomocí se podařilo vojsku Izraele získat Jericho bez boje. Ona ukryla izraelské zvědy a Jozue ji i s její rodinou nechal jako jediné obyvatele Jericha naživu.¹⁷² Uvěřila v Hospodina a v jeho národ. V Matoušově evangeliu je uvedena jako matka Bóaze.¹⁷³ O Támar už jsme psali. Převlečená za nevěstku spala se svým tchánem a otěhotněla s ním. Byla to odvážná žena, která neváhala porušovat zákony. A to proto, aby mohla otěhotnět a porodit syna. Samozřejmě nelze neuvést, že nevěstek se zastává i Nový zákon. Ježíš se zastal „cizoložnice“¹⁷⁴ i „hříšnice“¹⁷⁵, což bylo pravděpodobně označení pro nevěstku.

V době Starého zákona ženy neměly zaměstnání. Pokud nebyly manželkami a matkami, popřípadě otrokyněmi či služebnými, jakým způsobem si mohly zajistit obživu? Mohly, jako Noemi a Rút, hledat zastání u svých mužských příbuzných. A pokud žena mužské příbuzné neměla? Mohla si vydělávat sama? Jednou, možná

¹⁷¹ Mt 1,6.

¹⁷² Joz 6, 25.

¹⁷³ Mt 1,5.

¹⁷⁴ Jan 8,3-7.

¹⁷⁵ L7, 48.

jedinou, možností obživy takové ženy byla prostituce. Připomeňme ještě jednou, že jméno takové ženy je i v rodokmenu Ježíše Krista.¹⁷⁶

9.4 RÚT A BOÁZ (A NOEMI) NA HUMNĚ

Při čtení veršů třetí kapitoly knihy Rút vyvstávají otázky. Co se vlastně v noci na humně stalo? Má situace symbolický význam či více významů? Proč přichází žena ke staršímu muži, když spí, a uléhá pod jeho plášť u jeho nohou? Přirozeným vysvětlením je, že ho chtěla svést. Jaký význam by to ale mělo v době, kdy se kniha Rút odehrává? A jaké důsledky?

Nikde se v textu nehovoří o tom, jaký vztah byl mezi Rút a Bóazem. Byla to láska, zalíbení, sexuální přitažlivost? Líbila se Rút Bóazovi jako žena? Líbil se Bóaz Rút? Chtěla se stát jeho manželkou jenom kvůli zajištění sebe a své tchýně? Proč se jejich zvláštní noční setkání mělo odehrát na humně? Bylo to kultické místo? Máme zde hledat další symbolické významy? A došlo mezi nimi k pohlavnímu styku? Bylo to v té době zvykem? Nebo spolu měli lidé styk, jen pokud uzavřeli manželství. Nebo to bylo jako například u nás v nedávné době, kdy oficiálně spolu měli manželé styk až po svatbě, ale ve skutečnosti to bývalo úplně jinak?

Podle textu se opravdu Rút jde na radu své tchýně Bóazovi nabídnout. Proč by se jinak myla a natírala mastí?¹⁷⁷ A co má Noemi na mysli, když chce, aby Rút „bylo dobře“?¹⁷⁸ Rút na humně požádá Bóaze, aby nad ní rozprostřel křídlo svého pláště. Jde o křídlo Hospodina, který jej rozprostírá nad svým lidem?¹⁷⁹ Tento symbol se nabízí, neboť Bóaz ženě v následujícím verši odpovídá: „Požehnána buď od Hospodina, má dcero.“¹⁸⁰ Popsaná situace by mohla být symbolicky vyložena jako setkání Rút s Hospodinem, kterého zastupuje Bóaz. Slibuje jí přijetí pod svá křídla a žehná jí. Přijímá tím Bóaz Rútinu žádost o konverzi? Nebo už je dokonce její konverze dovršena? Rút ho o to žádá, ve své skromnosti se mu nabízí, uléhá k jeho nohám.

¹⁷⁶ Mt 1,5.

¹⁷⁷ Rt 3,3.

¹⁷⁸ RT 3,1.

¹⁷⁹ Dt 32,11.

¹⁸⁰ Rt 3,9-10.

Je-li pravda, že Bóaz je synem nevěstky Rachab, asi by neodsuzoval ženu, která by ho chtěla svést. Věděl by z vlastní zkušenosti, nebo spíš ze zkušenosti své matky, že ženy nemají mnoho jiných možností, jak se o sebe postarat. Zachoval se však jako zodpovědný muž. Dnes bychom asi ho nazvali „gentlemanem“. Slíbí Rút, že splní, o co jej žádá. A stará se o to, aby je spolu v noci nikdo neviděl. Právděpodobně nechce poškodit jejich dobrou pověst. Také jako zodpovědný muž chce dostát povinnosti a vybídnout bližšího příbuzného, aby se o ženy postaral. Protože tak to bylo správně podle zákona. Teprve když dotyčný tuto povinnost odmítne, Bóaz odkoupí majetek Rút a Noemi, a tím se zaváže i ke sňatku s Rút.

Ani tehdy se v textu neříká nic o vztahu mezi Rút a Bóazem. Bóaz Rút nazývá „dcerou“ a „ženou znamenitou“,¹⁸¹ ale o její kráse nebo své lásce k ní nemluví, ani na humně ani při svatbě ani po ní. Rút o svém vztahu k Bóazovi také nemluví. Ani o vztahu Rút a Bóaze k jejich synovi Obédovi text nic neříká. Jedna poznámka na závěr tohoto odstavce: Co když Rút Bóaze na humně svedla a Bóaz, který byl významným mužem ve své komunitě a byl si vědomý svých povinností, si ji „musel“ vzít? Nebo se ve starověku takové věci nestávaly?

Nehledě na kvalitu vztahu Bóaze a Rút je vidět, že je to právě Rút, která je aktivní nositelkou děje. Navzdory tomu, že žije v patriarchální společnosti, je to ona, kdo jedná. A další žena, její tchýně a přítelkyně, jí pomáhá a radí. Rút je „archetypem odvážné, aktivní, iniciativní, a přitom stále ženské ženy“.¹⁸² Zařazuje se mezi ženy, které jednají odvážněji a svobodněji, než jak jim přikazuje zákonodárství.¹⁸³ Jejich příběhy nejsou zcela standardní, nejsou v souladu s dobovou morálkou a zvyklostmi. Přesto jsou prezentovány ve Starém i Novém zákoně. Cílem předchozích kapitol bylo představit Rút jako reprezentantku takových odvážných a samostatně jednajících žen, které byly a jsou příkladem a povzbuzením pro ženy v minulosti i dnes.

¹⁸¹ Rt 3,11.

¹⁸² Dubinová, *Ženy v Bibli, ženy dnes*, s. 155.

¹⁸³ Dubinová, *Ženy v Bibli, ženy dnes*, s. 227.

10 RODOKMENY

10.1 DAVID

Rodokmen krále Davida najdeme v Bibli, a to právě v závěru knihy Rút. Jde o rodopis Peresův: Peres, Chesrón, Rám, Amínadab, Nachšón, Salmón, Bóaz, Obéd, Jíšaj, David.¹⁸⁴ Je náhoda, že seznam obsahuje právě deset jmen? Nebo jde o božskou symboliku? Připomeňme, že desítka byla důležitým číslem už pro Pythagorejce. Je součtem prvních čtyř přirozených čísel, která popisují bod, úsečku, plochu a trojrozměrný prostor. Pokud přidáme před Perese jeho předky Abrahama, Izáka, Jáko a Judu, dostaneme seznam čtrnácti generací. A čtrnáctku lze získat jako součet dvou sedmiček. Sedmička je posvátné číslo v židovské tradici. Ale můžeme přidat i předky Abrahama a získali bychom další generace.

Rodokmen, obsažený v posledních pěti verších knihy Rút,¹⁸⁵ považují někteří vědci za text, který byl účelově přidán později. Jako důkaz uvádějí například opakování verše předchozího, kde se praví, že Obéd je dědečkem Davida.¹⁸⁶ Tedy posledních pět veršů obsahujících rodokmen je potvrzením a rozšířením verše předchozího. Dalším důkazem může být fakt, že všechny dochované texty knihy Rút obsahují tento rodokmen a shodují se v něm, což neplatí pro ostatní části knihy Rút.¹⁸⁷

10.2 JEŽÍŠ

Rodokmen Ježíše Krista lze najít v Matoušově evangeliu a v Lukášově evangeliu. Rodokmeny se však liší.

V Matoušově evangeliu najdeme seznam čtyřiceti dvou generací od Abrahama po Ježíše Krista. Jsou rozděleny na tři části, a to od Abrahama po Davida, od Davida po babylónské zajetí a od babylónského zajetí po Krista.¹⁸⁸ Explicitně je

¹⁸⁴ Rt 4,18-22.

¹⁸⁵ Rt 4,18-22.

¹⁸⁶ Rt 4,17.

¹⁸⁷ Schipper, *Ruth*, s. 186.

¹⁸⁸ Mt 1, 1-18.

zmíněno, že každá část obsahuje čtrnáct pokolení. V rodokmenu jsou zmíněny čtyři ženy. Jsou to popořadě Támar, Rút, Rachab, která je zde uvedena jako matka Bóaze, a žena Uriášova. Připomeňme, že jméno Uriášovy ženy bylo Batšeba a byla to matka krále Šalomouna. I zde je připomenuto, že ne vše v rodokmenu je zcela v souladu se zákonem. Šalomounovu matku svedl král David a jejího manžela Uriáše poslal do bitvy, ve které zahynul.¹⁸⁹

V Lukášově evangeliu je rodokmen jiný. Obsahuje jenom mužská jména. Je napsán zpětně chronologicky od Ježíšova otce Josefa až po Adama.¹⁹⁰ Pokud spočítáme jména od Abrahama po Ježíše, dostaneme číslo padesát sedm, což je mimochodem tzv. prvočíslo. Pokud přidáme jména předků Abrahama, kterých je dvacet, dostaneme číslo sedmdesát sedm. Opět se zde objevuje sedmička. Číslo, kterému Filón Alexandrijský věnuje několik kapitol své knihy *O stvoření světa*.¹⁹¹ Rodokmen se shoduje v některých jménech s rodokmenem v Matoušově evangeliu. Například Bóaz a Obéd jsou zde uvedeni, Peres, David a Šalomoun také, i když Šalomoun pod jménem Natham, Peres pod jménem Fares. Ženská jména se v tomto rodokmenu neobjevují.

Zařazení Rút a ostatních ženských jmen do důležitých rodokmenů zdůrazňuje jejich význam. Aktivně a sebevědomě budovat vlastní život, to je výzva pro ženy v minulosti i dnes. Budiž nám ženy jmenované ve výše zmíněných rodokmenech příkladem.

¹⁸⁹ Sam 11.

¹⁹⁰ Lk 3,23-38.

¹⁹¹ Filón Alexandrijský, *O stvoření světa*, XXX-XLIII,89-128

ZÁVĚR

Cílem práce bylo prostřednictvím analýzy ženských postav knihy Rút ukázat, že ačkoliv tento text vznikl v kontextu patriarchální kultury, jsou ženy v knize Rút zobrazeny jako aktivní a svůj osud si určující činitelky. V práci jsou představeny argumenty, které by mohly podpořit hypotézu, že autorkou textu knihy Rút je žena nebo skupina žen. Z těch nejdůležitějších zmiňme, že hlavními postavami a hybatelkami děje jsou ženy, příběh je plný pro patriarchální společnost netypických situací a výrazů, například Noemi posílá snachy do „domu jejich matek“ a jméno Rútinu synovi dávají ženy sousedky, které navíc označují Rút za „lepší než sedm synů“.

V několika kapitolách je shrnuto dosavadní zkoumání doby vzniku a autorství. Existují argumenty jak pro dobu předexilní, tak pro dobu poexilní. Obě pozice se jeví stejně přesvědčivé. K výkladu a interpretaci textu knihy Rút jsme využili mimo jiné analýzu významu jmen jednotlivých postav, neboť biblická jména „mluví“, vyprávějí sama svůj příběh a spoluvytvářejí tak význam textu. Další kapitoly jsou věnovány pojmům, které jsou tradičně s knihou Rút spojovány, a to levirátnímu zákonu a konverzi k židovství. Je ukázáno, že sňatek Bóaze a Rút není levirátním sňatkem v pravém smyslu slova. Bóaz se ožení s Rút, neboť je jejím (druhým v pořadí) zastáncem – goelem. Konverze je velmi úzce spjata s postavou Rút, která je považována za vzor konvertitky, a dodnes lze v postupu při konverzi k židovství vidět odkazy ke struktuře knihy Rút.

Hlavní postavy příběhu, Noemi a Rút, drží svůj osud ve svých rukou. Práce ukazuje, že je lze srovnávat s pramatkami vystupujícími ve Starém zákoně. Rút je na začátku příběhu pravděpodobně neplodná stejně jako Sára, Rebeka, Ráchel či Chana. Vytoužené dítě, samozřejmě syn, se jí stejně jako zmíněným pramatkám nakonec narodí ve vyšším věku, a to se z Boží vůle. Ani Noemi nemá potomka, neboť její synové zemřeli, a je to právě ona, která iniciativně vymýšlí odvážný plán, na jehož konci se jí narodí syn. Vykonavatelkou plánu je Rút, ta je uvedena i v mesiášských rodokmenech, ale v závěru příběhu přisuzují sousedky syna Noemi.

V samotném textu se objevují narážky na další biblickou postavu Támar, která se vymykala dobovým konvencím a po smrti manžela převlečená za nevěstku

otěhotněla s vlastním tchánem. Její syn, stejně jako syn Rút, je uveden v rodokmenu. A i když existují různé názory na to, co se dělo v noci na humně, kam přišla v noci Rút za Bóazem, dělo se to z iniciativy Rút na základě rady, kterou dostala od Noemi.

V neposlední řadě důležitou úlohu v příběhu hraje důvěra a láska. Je to láska netradiční, láska snachy a tchýně. Je důležitější než láska mezi Rút a Bóazem, která v textu není téměř tematizovaná. I zde je vidět, že kniha je psaná z výrazně ženské perspektivy a autorství je možné připsat ženě či ženám.

Ačkoli zákony, zvyky a tradice určují ženám tehdy, a bohužel často i dnes, jaké je jejich místo ve společnosti, v mesiášském rodokmenu krále Davida a Ježíše jsou zmíněny ženy, které se těmto zákonům a zvykům nepodřídily. Práce se snažila ukázat, připomenout, že i svatý text Bible považuje za významné ženy, která berou do svých rukou osud svůj, svých blízkých a dokonce svého národa, a že podřizovat se zákonům není důležitější než důvěřovat svému srdci a Bohu.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ

Primární zdroje

Bible, písmo svaté Starého a Nového zákona. Praha: Ústřední církevní nakladatelství, 1989.

FILÓN ALEXANDRIJSKÝ. *O stvoření světa.* Praha: Oikoymenh, 2001. ISBN 80-7298-038-6.

FLAVIUS, Josephus. *O starobylosti Židů.* Praha: Arista and Baset, 2021. ISBN 978-80-7340-203-7.

Sekundární zdroje

BALABÁN, Milan. *Jímavé portréty biblických žen.* Praha: Kalich, 2009. ISBN 978-80-7017-122-6.

BER, Viktor. Svět podle Bóaze: bohatství, moc a spravedlnost v knize Rút. *Caritas et veritas*, 2013, roč. 3, č. 2, s. 10-16.

BERLEJUNG, Angelika. *Náboženské dějiny starověkého Izraele.* Praha: Vyšehrad, 2017. ISBN 978-80-7429-281-1.

DILLARD, Raymond B.; LONGMAN, Tremper. *Úvod do Starého zákona.* Praha: Návrat domů, 2003. ISBN 80-7255-078-0.

DUBINOVÁ, Terezie. *Ženy v Bibli, ženy dnes.* Praha: Židovské muzeum v Praze, 2008. ISBN 978-80-86889-69-6.

FINKELSTEIN, Israel; SILBERMAN, Neil Asher. *Objevování Bible.* Praha: Vyšehrad, 2010. ISBN 978-80-7429-044-2.

HELLER, Jan. *Výkladový slovník biblických jmen.* Praha: Advent-Orion, 2003. ISBN 80-7172-865-9.

HUBBARD, Robert. *The Book of Ruth.* Michigan: Wm. B. Eerdmans Publishing, 1988. ISBN 8-8028-2625-5.

JOHNSON, Paul. *Dějiny židovského národa.* Řevnice: Rozmluvy, 1993. ISBN 80-85336-31-6.

LANOIR, Corinne. Rút. In **RÖMER, Thomas; MACCHI, Jean-Daniel; NIHAN, Christophe** (eds.). *Úvod do Starého zákona*. Jihlava: Mlýn, 2020, s.639-645.

NOVOTNÝ, Adolf. *Biblický slovník*. Praha: Kalich, 1956.

POPE, Marvin H. *Song of Songs*. Michigan: Doubleday, 1977. ISBN 978-03-850-0659-3.

ROUBALOVÁ, Marie; KRÁLÍK, Roman. *Padesát pět nejčastějších slov Tanachu ve cvičeních (Díl IV.)*. Praha: Verbum, 2021. ISBN 078-80-87800-93-5.

RYŠKOVÁ, Mireia. *Doba Ježíše Nazaretského*. Praha: Karolinum, 2019. ISBN 978-80-246-3532-3.

SEGERT, Stanislav. *Starověké dějiny Židů*. Praha: Svoboda, 1995. ISBN 80-205-0304-8.

SCHIPPER, Jeremy. *Ruth: A New Translation with Introduction and Commentary*. New Haven: Yale University Press, 2016. ISBN 978-0-300-19215-5.

SPIEGEL, Paul. *Kdo jsou Židé?* Brno: Barrister & Principal, 2018. ISBN 978-80-7364-083-5.

STERN, Marc. *Svátky v životě Židů*. Praha: Vyšehrad, 2002. ISBN 80-7021-551-8.

RESUMÉ

The aim of this work was to show, through an analysis of the female characters in the book of Ruth, that although this text was written in the context of a patriarchal culture, women in the book of Ruth are portrayed as active agents who determine their own destiny. The paper presents arguments that could support the hypothesis that a woman or a group of women is the author of the text of the book of Ruth. Among the most important ones, let us mention that the main characters and movers of the plot are women, the story is full of situations and expressions that are atypical for a patriarchal society, for example, Noemi sends her daughters-in-law to "their mothers' house" and the name of Ruth's son is given by the women neighbours, who, moreover, refer to Ruth as "better than seven sons".

Several chapters summarize previous research on the period of composition and authorship. There are arguments for both a pre-exilic and a post-exilic period. Both positions seem equally convincing. In order to interpret the text of the book of Ruth, we have used, among other things, an analysis of the meaning of the names of the individual characters, since the biblical names "speak," telling their own story and thus co-creating the meaning of the text. Other chapters are devoted to concepts traditionally associated with the book of Ruth, namely the Levirate Law and conversion to Judaism. It is shown that the marriage of Boaz and Ruth is not a levirate marriage in the true sense of the word. Boaz marries Ruth because he is her (second in order) supporter - a goel. Conversion is very closely linked to the figure of Ruth, who is considered the model of conversion, and references to the structure of the book of Ruth can still be seen in the process of conversion to Judaism.

The main characters of the story, Naomi and Ruth, hold their destiny in their own hands. The work demonstrates that they can be compared to the foremothers featured in the Old Testament. Ruth is probably barren at the beginning of the story, as are Sarah, Rebekah, Rachel, and Hannah. The

desired child, a son of course, is eventually born to her, like the aforementioned foremothers, at an older age, and by God's will. Even Naomi has no offspring, for her sons have died, and it is she who takes the initiative to devise a daring plan, at the end of which a son will be born. Ruth is the executor of the plan, and she is also mentioned in the messianic genealogies, but at the end of the story, the neighbors attribute a son to Naomi.

In the text itself there are allusions to another biblical figure who defied the conventions of the time and, after the death of her husband, dressed as a prostitute and became pregnant by her own father-in-law. Her son, like Ruth's son, is mentioned in the genealogy. And while there are differing opinions as to what went on that night at the threshing floor between Ruth and Boaz, it was at the initiative of Ruth on the advice of Naomi.

Last but not least, trust and love play an important role in the story. It is an unconventional love, the love of a daughter-in-law and mother-in-law. It is more important than the love between Ruth and Boaz, which is hardly thematized in the text. Here again, it is evident that the book is written from a distinctly female perspective and authorship can be attributed to a woman or women.

Although laws, customs, and traditions determined women's place in society then, and unfortunately often today, the messianic genealogy of King David and Jesus mentions women who did not conform to these laws and customs. The thesis sought to show, to remind us, that even the sacred text of the Bible considers women to be significant, taking into their own hands the fate of themselves, their loved ones and even their nation, and that submitting to the laws is not more important than trusting your heart and God.